

Lokale allianties

Een onderzoek naar financieel veilig ouder worden

In opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Auteurs: Marco Florijn en Marieke van der Veen

Seastarters B.V.
Voorhaven 28
3024 RN Rotterdam
www.seastarters.nl
010 30 70 990

December 2017

© Copyright Seastarters B.V. 2017. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd worden en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Seastarters B.V. is gevestigd in Rotterdam en Leeuwarden.

Inhoudsopgave

I.	Inleiding	Pagina 5
II.	Advies	Pagina 7
III.	Ontwikkeling lokale allianties	Pagina 9
IV.	Onderzoek: Wat is nodig?	Pagina 11
	Wat hebben partijen op lokaal niveau nodig om financieel misbruik van ouderen aan te pakken?	Pagina 11
	Wat hebben partijen nodig om een lokale alliantie op te richten?	Pagina 11
	Wat hebben partijen nodig om lokale allianties op een goede manier in een regio of gemeenten te borgen?	Pagina 17
V.	Conclusie en handvatten voor vervolg	Pagina 18
VI.	Bijlagen	Pagina 19
VII.	Eindnoten	Pagina 19

50 EURO

50

© BCE ECB EZB EKT EKP 2002

10 EURO

10

© BCE ECB E

I. Inleiding

Financieel veilig ouder worden is een actueel thema in een samenleving die vergrijst. Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) heeft ons gevraagd in kaart te brengen:

- wat partijen op lokaal niveau nodig hebben om financieel misbruik van ouderen goed aan te kunnen pakken;
- wat partijen nodig hebben om een lokale alliantie op te richten;
- wat partijen nodig hebben om lokale allianties op een goede manier in een regio of gemeenten te borgen.

Daarvoor hebben wij in de afgelopen periode in het hele land interviews afgenomen met betrokkenen bij lokale allianties om een beeld te schetsen van de huidige situatie. Wij spraken ook een aantal partners van de Brede Alliantie Veilig Financieel Ouder Worden en alle leden van de Brede Alliantie zijn in staat gesteld om input te leveren. Ook spontane verzoeken om te sparren over lokale allianties kwamen onze kant op. Er viel echt iets aan te jagen.

Wij danken iedereen voor hun bijdrage aan dit onderzoek en in het bijzonder noemen wij dhr. Balkenende die zich vol enthousiasme inzet voor het ontstaan en het reilen en zeilen van lokale allianties.

Dat enthousiasme, dat ik ook tegenkwam bij de lokale partijen, werkt aanstekelijk. De betrokkenen zijn steeds bereid gevonden om een bijdrage te leveren. Die energie wordt ook ingezet bij de aanpak van financieel misbruik van ouderen.

U leest in deze rapportage allereerst een samenvatting van het advies voor een vervolg. Daarna zijn de ontwikkeling van lokale allianties tot nu toe en de inzichten die wij hebben opgedaan naar aanleiding van de gestelde onderzoeksvragen beschreven. Gevolgd door een aantal conclusies en concrete handvatten.

Tot slot wordt in de bijlage van dit rapport een aantal documenten genoemd. Als een eerste aanzet voor een gereedschapskist waaruit (startende) lokale allianties kunnen putten. Dit materiaal ligt bij de pioniers onder de lokale allianties op de plank en dit hebben wij in de ronde door het land meteen opgehaald. De bijlagen zijn terug te vinden in de toolboxes op www.financieelveiligouderworden.com.

Marco Florijn

II. Advies

Wij zijn zeer onder de indruk van de energie en gebondenheid van lokale marktpartijen en publieke partners aan de lokale allianties. Samen wordt hard gewerkt aan thema's als financieel misbruik tegengaan, eenzaamheid bestrijden, dementie en andere onderwerpen. Wij adviseren aan te sluiten bij die energie maar de continuïteit en verdere ontstaan van lokale allianties wel te ondersteunen. Doe dit door parallel in ieder geval de volgende vier zaken op orde te brengen:

- Breng in kaart en houd bij waar in Nederland lokale allianties zijn, waar ze in oprichting zijn en stimuleer de oprichting in gebieden waar nog geen alliantie is (tenzij hiervoor een goede reden is: er is bijvoorbeeld een voldoende alternatief dat dezelfde functie vervult). Jaag als Brede Alliantie een landelijke dekking aan.
- Creëer een platform waar lokale allianties naar toe kunnen, informatie vanaf kunnen halen, inzicht krijgen in landelijke ontwikkelingen en inspiratie kunnen halen. Voor startende allianties staat er voldoende 'how to'-informatie op zodat een startend netwerk snel aan de slag kan. Voor draaiende allianties zijn er de valkuilen te vinden en hoe hiermee omgegaan kan worden. Ook kunnen allianties er een eigen webpagina aan laten maken met beschikbare logo's, omschrijvingen en contacten.

Ondersteun bovenstaande door zo spoedig mogelijk (liefst reeds in februari 2018) een klein onafhankelijk ondersteuningsbureau op te richten dat bovenstaande ter hand neemt met het veld.

- Zorg voor een duidelijke focus voor lokale allianties op het voorkomen, signaleren en aanpakken van financieel misbruik van ouderen. Dit kerndoel bepaalt de identiteit van het netwerk en is de reden om te participeren. Verrijk in plaats van verbreed de lokale alliantie met gerelateerde thema's.
- Zorg ervoor dat bij op te richten allianties een kopgroep van een aantal deelnemers wordt geformeerd die de regie heeft en waarschuwt via bovengenoemde structuur allianties ervoor dat zij vooral een informeel delend netwerk blijven. Ons advies is geen stichtingen op te richten, alhoewel dat natuurlijk niet tegen gehouden kan worden. De kracht zit in een netwerk dat informeel is en waarin de kosten beperkt zijn. Elk lid heeft een eigen dagelijkse praktijk (notaris, gemeente, Veilig Thuis) en de alliantie is hierop aanvullend.

In hoofdstuk 5 zijn in aanvulling op dit advies concrete handvatten voor een vervolg opgenomen.

Overzicht lokale allianties

In werking (groen op de kaart):

1. Amersfoort/Eemland
2. Arnhem
3. Broek op Langedijk
4. Dedemsvaart
5. Den Bosch
6. Ede
7. Epe
8. Geleen
9. Groningen
10. Haarlem
11. Katwijk
12. Nijmegen
13. Ommen/Hardenberg
14. Veenwouden
15. Wassenaar
16. Zoetermeer

In oprichting (oranje op de kaart):

1. Beek Ubbergen
2. Budel
3. Dalfsen
4. Delft
5. Den Haag
6. Deventer
7. Eindhoven
8. Middelharnis
9. Midden-Delft
10. Pijnacker
11. Tilburg
12. Venlo
13. Voorhout
14. Voorschoten
15. Weert
16. Westland
17. Zaandam
18. Zaltbommel
19. Zundert

III. Ontwikkeling lokale allianties

Momenteel zijn er 16 lokale allianties in werking en meerdere in oprichting¹. Figuur 1 bevat een landkaart met een weergave daarvan. Daarnaast is er lokaal, vanuit alle provincies, 18 keer interesse getoond in de oprichting van een lokale alliantie. De geïnitieerde allianties verschillen afhankelijk van de betrokken deelnemers en geografische ligging. Allianties bevinden zich ook in verschillende fases. Van startend tot zoekend naar een goede route voor continuering op lange(re) termijn.

Wat ging er vooraf aan het ontstaan van lokale allianties en wat is een lokale alliantie?

Het Actieplan Ouderen in veilige handen (2011-2015) en de Voortzetting daarvan (2015-2017) bevatten acties om ouderenmishandeling² te voorkomen en wanneer het zich toch voordoet, zo vroeg mogelijk te signaleren en te stoppen. De geformuleerde acties zijn gericht op de preventie, de signalering, het melden, en het verbeteren van de ondersteuning aan slachtoffers.

In het kader van het actiepunt Preventie heeft vanaf het najaar van 2013 tot april 2015 het Project voorkomen van financiële uitbuiting, met pilots in de gemeenten Almere, Den Bosch, Haarlem, Groningen, Gouda, Ede en Rotterdam, plaatsgevonden. Binnen dit project ontstonden lokale netwerken van partners op het onderwerp financiële uitbuiting.

Aan bestaande netwerken (van onder andere zorginstellingen, welzijnsinstellingen, veiligheidspartners en Veilig Thuis) werden nieuwe partijen toegevoegd zoals banken, notarissen, bewindvoerders en mentoren. Het gezamenlijk optrekken van deze partners op het thema financiële uitbuiting werd door de pilotgemeenten als meerwaarde ervaren. Het netwerk dat door de pilot ontstond leidde buiten de pilot ook tot afstemming en samenwerking³. De aanpak van ouderenmishandeling, in het bijzonder financieel misbruik kreeg hiermee op lokaal niveau vorm.

In 2015 is de Brede Alliantie Veilig Financieel Ouder Worden opgericht, met als doel een integrale aanpak tot stand te brengen, op lokaal, regionaal en landelijk niveau. Daarbij wordt ingezet op het voorkomen, signaleren, melden en stoppen van financieel misbruik. Leden van de Brede Alliantie zijn landelijke organisaties en instanties die vanuit hun eigen expertise betrokken zijn bij financieel misbruik van ouderen⁴. Mevrouw Stuiveling vertaalde de ambitie van de Brede Alliantie, als voorzitter, vanaf september 2016 naar concrete acties en het krijgen van inzicht in financieel misbruik van ouderen⁵.

Het terugdringen van financieel misbruik van ouderen is iets wat gezien de complexiteit van het onderwerp enkel gedaan kan worden door (bij het onderwerp betrokken) partijen samen. Zodat elke partij afzonderlijk in staat is zijn eigen expertise in te brengen. De gezamenlijke expertise op lokaal niveau creëert een 'gebundelde kracht': een lokale alliantie. Een lokale alliantie lijkt een goed middel, het daarin bijeenbrengen van de verschillende partijen wordt ervaren als meerwaarde. Verschillende professionals hebben in navolging van de hiervoor genoemde pilots het initiatief genomen om alliantiepartners uit te nodigen en kennis uit te wisselen. De olievlek van lokale allianties breidt zich steeds verder uit.

Een lokale alliantie is een netwerk. Een netwerk van commerciële en niet-commerciële, private en publieke organisaties. Een kenmerk van een netwerkconstructie is dat er een open informele cultuur bestaat met weinig hiërarchie. Er is binnen een netwerk veel vrijheid en ruimte voor experimenten, fouten maken mag. Tevens is er weinig houvast voor partners aan de organisatie, zij werken autonoom vanuit hun eigen expertise. Tegelijkertijd heeft een netwerkorganisatie een herkenbare en gemeenschappelijke externe identiteit. Voor de lokale allianties is die gelegen in het gezamenlijk voorkomen, signaleren en aanpakken van ouderenmishandeling, meer specifiek financieel misbruik.

De couleur locale is medebepalend voor wie er betrokken zijn bij een lokale alliantie en kan door de lokale alliantie zelf gedefinieerd worden.

Niet alle organisaties zijn namelijk op hetzelfde niveau (regionaal/lokaal) georganiseerd. Meerdere deelnemers van een bepaalde 'soort' organisatie kunnen aansluiten bij het netwerk van de lokale alliantie, bijvoorbeeld meerdere notarissen of bewindvoerders (vanuit verschillende bureaus).

De onderstaand genoemde partijen zijn mogelijke deelnemers van lokale allianties:

- maatschappelijk werk/welzijn
- (thuis-)zorginstellingen
- lokaal sociaal team
- wijkverpleging
- seniorenorganisaties
- politie
- Veilig Thuis
- gemeente
- banken
- notarissen
- advocaten
- bewindvoerders en mentoren
- woningbouw
- religieuze organisaties.
- huisartsen, praktijkondersteuners, apothekers en aanverwanten

IV. Onderzoek

In dit hoofdstuk lopen we de drie, in de inleiding reeds geformuleerde, vragen bij langs. De beantwoording is gebaseerd op de inzichten die we hebben opgedaan bij de interviewronde door het land.

Wat hebben partijen op lokaal niveau nodig om financieel misbruik van ouderen aan te pakken?

De individuele professionals die wij spraken geven aan dat bij de aanpak van financieel misbruik van ouderen behoefte is aan uitwisseling van kennis met andere betrokkenen, over het onderwerp financieel misbruik (als vorm van ouderenmishandeling) en wat de verschillende partijen daarin kunnen betekenen. Wat is een ieders rol bij het signaleren, bespreken en handelen? Deze behoefte wordt versterkt door de glijdende schaal van ouderenmishandeling en het feit dat de verschillende varianten van financieel misbruik zowel een zorgaspect als financieel delictaspect kennen. Door de kennisuitwisseling ontstaat een netwerk met korte lijntjes, waarin het 'niet-pluis gevoel' gedeeld kan worden. Een alliantie die ervoor zorgt dat er handelingsverlegenheid afneemt, doordat er direct contact gelegd kan worden met de juiste contactpersoon bij de verschillende deelnemende organisaties.

Daar waar een lokale alliantie opgezet is, wordt veel waarde gehecht aan het netwerk dat is ontstaan tussen de publieke en private (commerciële en niet-commerciële) partijen. Er is behoefte aan samenwerken. Het ontstaan van korte lijnen lokaal, dichtbij de burger, is een succesfactor. Lokale allianties zijn in staat om binnen het netwerk te sparren en advies van elkaar te krijgen. Daarmee zijn kwetsbare ouderen die geconfronteerd worden met financieel misbruik (beter) geholpen.

Wat hebben partijen nodig om een lokale alliantie op te richten?

Het starten van een lokale alliantie begint vaak bij het eigen netwerk van de zogenaamde kartrekker(s) van een alliantie. Vaak zijn de allianties zeer lokaal geworteld. De initiatoren zijn heel verschillend. De ene keer is het een notaris, de andere keer bijvoorbeeld iemand van Veilig Thuis, een bankmedewerker of een gemeenteambtenaar. Kartrekkers gaan op zoek naar partners. Soms wordt daarbij de vraag gesteld: is er niet al 'iets' dat zich bezighoudt met dit thema? Een lokale alliantie kent in die zin een unieke combinatie van zowel publieke als private partijen.

Nadat de eerste partijen 'verzameld' zijn (15 a 20) komen zij bij elkaar en

maken zij op een interactieve manier kennis met elkaar en elkaars kunde. Daarvoor bestaan verschillende gespreksmethoden, bijvoorbeeld het behandelen van een geanonimiseerde casus of het spelen van het ThuisPluis Kwartet. Op interactieve wijze ontstaat zo een groepsgevoel en eensgezindheid binnen het netwerk van op zichzelf zeer diverse partijen.

Een kopgroep, van 4 a 5 deelnemers, wordt samengesteld met daaromheen een flexibele schil van deelnemers. De ervaringen van draaiende allianties met een kopgroep zijn positief, daar waar er één partij de kar blijft trekken zien we telkens dat het draaiend houden van de alliantie moeizamer verloopt. Deelnemers wisselen vervolgens onderling kennis en ervaringen uit en weten elkaar te vinden. In een volgende fase gaat de lokale alliantie de buitenwereld in.

Bijvoorbeeld naar zorginstellingen voor een voorlichtingsbijeenkomst waar speedpresentaties (pitches) worden gehouden door deelnemers van de alliantie. In combinatie met een interactief programmaonderdeel zorgt dit voor het laagdrempelig overbrengen van de diverse kennis van netwerkpartners vanuit de lokale alliantie onder de aanwezigen en uitwisseling.

Partijen in een lokale alliantie hebben tijd nodig voor hun betrokkenheid bij de alliantie. Kartrekkers zijn er bij de start 2 a 3 uur per week mee kwijt. In het begin is het aftasten, maar gedurende de tijd dat een lokale alliantie opstart komen de partners er steeds meer in. De lokale alliantie wordt naar mate de bekendheid groter wordt, steeds vaker uitgenodigd om kennis uit te wisselen.

Rollen van netwerkpartners in een lokale alliantie

Iedere deelnemer aan een lokale alliantie heeft een eigen perspectief op financieel misbruik van ouderen en kader voor signalen. Samenwerken binnen de lokale alliantie levert de verschillende partijen over en weer voordelen op, zij hebben elk zo hun eigen rol en incentive om aan te sluiten.

- **Maatschappelijk werk/welzijn en (thuis-)zorginstellingen, lokaal sociaal team, huisartsen, praktijkondersteuners, apothekers en aanverwanten, seniorenorganisaties:** Medewerkers en vrijwilligers bij deze organisaties worden geconfronteerd met signalen van financieel misbruik van ouderen. Soms zitten zij met handen in het haar omdat zij niet weten wat ze moeten doen in geval van een niet pluis gevoel. Ter illustratie: huishulpmedewerkers kunnen niet verder met hun signalen, zij richten zich vooral op hun specifieke taak zoals wassen, aankleden en/of huishoudelijke activiteiten. Via de lokale alliantie kunnen hun signalen landen. Er ontstaat een groter netwerk voor voorlichting en via de lokale alliantie worden zakelijke dienstverleners bereikt.

- **Politie:** De rol van de politie is gelegen in de handhaving op het delict. Een wijkagent kan ook geconfronteerd worden met signalen van financieel misbruik.
- **Veilig Thuis:** Veilig Thuis heeft een wettelijke taak op het gebied van huiselijk geweld. In ultimo levert een lokale alliantie werkdrukvermindering, door betere preventie (omdat er lokaal een alliantie aanwezig is die het thema op de agenda zet) komen vooral de ernstige zaken bij hen terecht.
- **Gemeente:** De rol van de gemeente is een faciliterende. Zij draagt eraan bij dat een lokale alliantie blijft bestaan en de voortgang erin houdt. De incentive is gelegen in het voortuitzicht dat veel gemeenten steeds meer oudere inwoners krijgen. Het is aannemelijk dat een goed functionerend netwerk helpt bij de uitvoering van het beleid van de gemeente in het kader van de Wet maatschappelijke ondersteuning en/of Wet publieke gezondheid. Een lokale alliantie kan ook een lokale denktank en klankbord vormen.
- **Banken, notarissen, advocaten, bewindvoerders en mentoren:** Ook bankmedewerkers en notarissen kunnen op enig moment geconfronteerd worden met signalen van financieel misbruik. Korte lijnen met andere betrokkenen in de lokale alliantie en meer bewustzijn kan handelingsverlegenheid verkleinen. Banken, notarissen, bewindvoerders en mentoren beschikken over middelen die ingezet kunnen worden bij het voorkomen of aanpakken van financieel misbruik. Anderzijds is een win gelegen in het commerciële belang van deze partijen, bijvoorbeeld het opstellen van een levenstestament.
- **Woningbouw:** De woningbouwcorporatie is vaak een van de eerste partijen die merkt dat er achterstanden in betalingen ontstaan.
- **Religieuze organisaties zoals kerken en moskeeën:** Binnen informele netwerken kunnen signalen van financieel misbruik van ouderen tot uiting komen en opgepikt worden. Een duidelijk aanwezig lokaal netwerk kan de handelingsbereidheid versterken, waardoor ouderen geholpen kunnen worden.

De 'win-win' voor alle deelnemers van een lokale alliantie is gelegen in de combinatie van de kennis en kunde binnen het netwerk. Daarmee ontstaat synergie, samen bereiken de deelnemers vanuit hun netwerk meer in het voorkomen, signaleren en aanpakken van financieel misbruik van ouderen. De samenwerking kent echter ook een rafelrandje. Dit heeft betrekking op de commercialiteit van sommige deelnemers. Het gegeven brengt soms argwaan mee, anderzijds leidt het ook tot een soort van automatische verschoning. Kritiek van andere deelnemers zorgt voor het uitnodigen van conculega's. Het commercieel belang uit zich ook in een wens tot continuïteit. Marktpartijen zijn daardoor blijvend bereid te investeren in de lokale alliantie.

Vraagstukken

Een aantal vraagstukken komt in meer of mindere mate aan de orde bij het opzetten en draaiende houden van een lokale alliantie:

1. Doel en scope

Waarvoor en waarvan is een lokale alliantie precies? Alleen financieel misbruik van ouderen of ouderenmishandeling breed? Daar hangt ook de volgende vraag mee samen: welke partijen moeten er betrokken zijn bij het netwerk van een lokale alliantie (als publiek/private samenwerking). Het enthousiasme van betrokkenen voor de aanpak van financieel misbruik van ouderen zorgt ervoor dat het vraagstuk naar de achtergrond verdwijnt in de startfase. Een gemeenschappelijk doel staat namelijk heel duidelijk voor ogen: Gezamenlijk financieel misbruik van ouderen voorkomen, signaleren en aanpakken.

Omdat een lokale alliantie een netwerkorganisatie is, is de behoefte bij de deelnemers aan een gemeenschappelijk doel sterk aanwezig. In latere fases van de ontwikkeling van een lokale alliantie (continuïteit) komen vragen over de scope vaak weer naar voren. Het delictsaspect van financieel misbruik brengt ook met zich dat partners uit het netwerk de neiging hebben zich zo verantwoordelijk en betrokken te voelen dat ze als de lokale alliantie alle rollen wel zouden willen oppakken, anderzijds kan verbreding ook zorgen voor verwatering van het netwerk. Lees hierover meer onder punt 3, gerelateerde thema's.

2. Functie en taak

Lokale allianties kunnen meerdere functies/taken hebben zoals:

- Realiseren van bewustwording en kennisuitwisseling bij netwerkpartners in de lokale alliantie en initiatieven daarbuiten.
- Voorlichting geven aan bewoners en (semi-) professionals over het voorkomen en aanpakken van financieel misbruik (als vorm van ouderen mishandeling).
- Verzamelen van casuïstiek, het bespreken en analyseren daarvan ten behoeve van verbetering van inzet van de expertise van betrokkenen.
- Lokale denktank op het gebied van financieel misbruik van ouderen in het bijzonder en ouderen mishandeling in het algemeen.
- Hulp bij de realisatie Wmo en Wpg-doelstellingen van de gemeente .

Een lokale alliantie moet geen 'duizend-dingen-doekje' worden of taken en verantwoordelijkheden van deelnemers, dan wel andere organisaties, overnemen. Een kerntaak van een lokale alliantie is gelegen in het realiseren van bewustwording en kennisuitwisseling (van het voorkomen, signaleren en aanpakken van financieel misbruik van ouderen) van netwerkpartners en hun omgeving.

3. Gerelateerde thema's

Naar mate een lokale alliantie langer draait is er behoefte om naast het thema financieel misbruik ook andere gerelateerde thema's te bespreken. Reden daarvoor is het vasthouden van de energie van de start en niet telkens 'hetzelfde' te organiseren.

Gerelateerde thema's zijn vaak risicofactoren voor financieel misbruik, ook wel 'red flags'. De volgende thema's worden genoemd:

- ontspoorde mantelzorg;
- dementie;
- eenzaamheid

Naast de genoemde thema's komt ook vaak de 'geheimhoudingsplicht' naar voren. Verschillende deelnemers aan een lokale alliantie hebben daar vanuit hun eigen expertise mee te maken en binnen de lokale alliantie, of bij het verzamelen van partners voor het starten van een lokale alliantie komt dit thema vaak aan de orde.

Daar waar een lokale alliantie een brede focus hanteert (ouderen mishandeling breed) komt de inzet en begeleiding van vrijwilligers die in contact zijn met (voor financieel misbruik) kwetsbare ouderen, als aandachtspunt/thema naar voren.

Thema's kunnen goed dienen als verrijking van de lokale alliantie. Wanneer thema's echter als verbreding worden ingezet bestaat het risico dat het gezamenlijke doel en de identiteit van het netwerk verwatert en partijen afhaken. Juist de focus op financieel misbruik is een reden voor

veel deelnemers om te participeren. Lokale allianties hebben in die zin focus nodig en behoefte aan een kernthema. Daaromheen kan een flexibele schil aan gerelateerde thema's variëren, financieel misbruik van ouderen beperkt zich immers ook niet tot één aspect.

4. Verhouding met de Brede Alliantie

Lokale allianties zijn autonoom ontstaan in de praktijk, sterk lokaal geworteld. Met de aanwezigheid van een Brede Alliantie Veilig Financieel Ouder Worden wordt door lokale allianties soms een afwachtende houding richting de Brede Alliantie aangenomen. Voorkomen moet worden dat deze verhouding verwordt tot een ouder-kind relatie. De lokale allianties, 'de kids', wachten op een duidelijk lijn en/of opdracht vanuit de Brede Alliantie, of verwachten deze. Lokale allianties worden in ieder geval graag door de Brede Alliantie geïnspireerd.

Op landelijk niveau kunnen de 'koepelorganisaties' van de partijen die betrokken zijn bij een lokale alliantie actuele trends en signalen doorgeven via de verticale lijn (hiermee bedoelen wij bijvoorbeeld de beroepsvereniging aan haar eigen leden). Tevens kunnen zij ontwikkelde producten breed in het land verspreiden bij hun achterban. De netwerken kunnen elkaar zo versterken. Hiermee wordt een hiërarchische lijn voorkomen en zijn de Brede Alliantie en de lokale allianties gelijkwaardig maar opereren op een ander abstractieniveau.

De meest genoemde ondersteuningsbehoefte vat zich samen in een gereedschapskist met bouwstenen (of een routekaart) waar vrijelijk uit geput kan worden. Zodat lokale allianties bij het opstarten of de continuering zelf een (starters-)pakket kunnen samenstellen waar zij mee geholpen zijn, al naar gelang passend bij of aan te passen aan de lokale situatie.

Pionierende lokale allianties hebben een pad bewandeld waar anderen van kunnen leren. De plek waar deze gereedschapskist te vinden is (veelal wordt een digitale oplossing genoemd) biedt ook de mogelijkheid tot het laten landen van lokale signalen (deze worden daar verzameld en onder de hoede genomen). Daarnaast is er vraag naar contact en kennisuitwisseling met de leden van de Brede Alliantie en andere lokale allianties. Een plek waar je kunt sparren en om hulp kan vragen op het moment dat je organisatorisch of inhoudelijk bezig bent. Bijvoorbeeld met iemand die al ervaring heeft opgedaan met het starten en continueren van een lokale alliantie. Of met iemand die landelijk weet hoe de hazen lopen en nuttige verbindingen van netwerken tot stand kan brengen.

Een laatste ondersteuningsbehoefte die naar voren is gekomen is die aan een voertuig voor signalen, vanuit zowel de organisaties betrokken bij de Brede Alliantie als de deelnemers van lokale allianties.

Een goed instrument daarvoor is een uitwisselingsagenda voor de lokale allianties, die vanuit de Brede Alliantie, onder andere op basis van wat er lokaal gebeurt, wordt samengesteld. Een outreachende Brede Alliantie die via een uitwisselingsagenda inspireert. Daarop kunnen extra thema's staan, eenzaamheid of dementie worden vaak als onderwerp genoemd. Vanuit landelijk kunnen via het netwerk factsheets verspreid worden over deze thema's met facts and figures plus best practices van deelnemers en ontwikkelde producten. De uitwisselingsagenda voedt de kennisuitwisseling tussen de netwerken. Vanuit het oogpunt van efficiëntie kan via de uitwisselingsagenda wel sturing en regie worden gegeven aan de informatie-uitwisseling, zodat niet telkens hetzelfde onderwerp aan de orde komt en de informatievoorziening in de verticale lijn waarde behoudt. Visueel ziet het instrument van uitwisselingsagenda er als volgt uit:

5. Variatie allianties en landelijke dekking

De initiator, maar ook de plaats of regio en de partners die daaruit aansluiten zijn medebepalend voor het ontstaan en bestaan van het netwerk van lokale allianties. De verschijningsvorm van een alliantie in deze is niet over één kam te scheren. Waar lokale allianties wortelen is vaak mede geografisch bepaald. Er zijn lokale allianties met als aandachtsgebied een dorp of dorpen, stedelijke varianten en ook regionaal georganiseerde allianties.

Het uitvoeringsniveau van betrokken professionals is hierbij ook van belang. Als voorbeeld: op lokaal niveau sluit de wijkagent aan, op regionaal niveau de financieel rechercheur. In het geval van grote steden kan ook in regio's worden geopereerd, maar in de huidige fase wordt daarbij opgemerkt dat het allang fijn is om op stedelijk niveau een georganiseerd netwerk te hebben. Zeer 'kleine' lokale organisatie brengt bij casuïstiek bespreking soms een knelpunt op privacygebied met zich mee: iedereen weet over wie het gaat. In zo'n situatie helpt het om signalen lokaal te behandelen en op regionaal niveau casuïstiek te bespreken.

De variëteit aan lokale allianties, die ontstaat door de hiervoor omschreven verschillen, is de kracht van de lokale netwerken.

6. Professionalisering

Bij het in de praktijk uitdiepen van de aanpak van de lokale alliantie en het verbeteren van de kwaliteit van de werkzaamheden zijn lokale allianties geneigd te formaliseren. Dit uit zich op verschillende manieren, bijvoorbeeld het formaliseren van de netwerkconstructie in een juridische entiteit zoals een stichting. Verder komen we tegen: de vraag aan gemeenten en fondsen om een financiële bijdrage te doen voor de uitvoering van de door de lokale alliantie opgepakte werkzaamheden en het maken van logo's, foldermateriaal en websites. Sommige lokale allianties houden casusbesprekingen of zetten in combinatie met de gemeente een spreekuur op.

Dan ontstaat de behoefte aan een telefoonnummer, een fysieke plek en eventueel een website met informatie over wat de lokale alliantie doet. Een klein startbudget voor bovengenoemde zaken draagt volgens betrokkenen bij aan de kickstart van de lokale alliantie.

Op de vraag hoeveel tijd zou je idealiter kwijt willen zijn aan een lokale alliantie wordt meestal in totaal 2 tot 3 dagen per jaar als een gewenste tijdsinvestering aangegeven.

Ten aanzien van de formalisatie in vorm van het opzetten van een stichting is het belangrijk dat lokale allianties zich realiseren dat een stichting ook werkt als uitsluitingsmechanisme. Ons advies is dat in beginsel, in verband met de kracht van een netwerk met veel verschillende deelnemers, niet te doen. Stel je als lokale alliantie in ieder geval de volgende controlevragen op het moment dat dit professionaliseringsvraagstuk zich aandient:

- Is het bestuur van de stichting breed genoeg?
- Is de funding van de stichting voor langere termijn op orde?

Wat hebben partijen nodig om lokale allianties op een goede manier in een regio of gemeenten te borgen?

Uit de ervaringen in het land blijkt een aantal succesfactoren van lokale allianties:

- een lokale alliantie kent een win-win voor alle partners;
- korte lijnen binnen lokale alliantie tussen zowel publieke als private partijen worden door de netwerkpartners zeer gewaardeerd en als effectief voor de aanpak van financieel misbruik ervaren;
- een kopgroepje 'kartrekkers', er omheen een flexibele schil van geïnteresseerden en zonder hiërarchie, werkt goed;
- op een laagdrempelige manier kennis delen heeft effect: de keten wordt toegankelijker naar mate de bekendheid van de lokale alliantie toeneemt;
- een faciliterende gemeente helpt in de voortgang van de lokale alliantie, zonder zich het netwerk toe te eigenen kan de gemeente putten uit de gezamenlijke expertise van het netwerk van de lokale alliantie.

Gemeenten dragen een verantwoordelijkheid bij de aanpak van huiselijk geweld, ouderen mishandeling en financieel misbruik. Dit maakt onderdeel uit van de beleidskaders op grond van de Wet maatschappelijke ondersteuning en artikel 5A van de Wet publieke gezondheid.

Met lokale allianties wordt een waardevol netwerk opgebouwd dat bij kan dragen aan een integrale aanpak van financieel misbruik van ouderen en de uitvoering van het beleid daaromtrent. Betrokkenheid van gemeenten bij lokale allianties is bij de draaiende allianties niet altijd een vanzelfsprekendheid, daarin is veel variatie waar te nemen.

Gemeenten verstrekken soms subsidie aan lokale allianties. Daar waar de gemeente deelneemt aan het netwerk en een faciliterende rol op zich neemt, kan dat een belangrijke erkenning van het netwerk geven, echter het is belangrijk dat de gemeente niet de boel overpakt, waardoor de deelnemers veel herhalingen meekrijgen, dan wel een bijrol krijgen. Wisselingen bij gemeentelijke medewerkers zorgt ervoor dat er dubbelingen of hiaten kunnen ontstaan. Het is te adviseren om de regie bij de gehele kopgroep te houden zodat eigenaarschap wordt gedeeld. De plaatsing van de lokale allianties in de integrale aanpak van ouderen mishandeling op gemeentelijk niveau is een aandachtspunt omdat het afhangt van de lokale situatie: gaat het om een dorp/stad, is er een gebiedsteam actief, zijn er al lokale groepen actief die het onderwerp oppakken?

V. Conclusie en handvatten voor vervolg

In aanvulling op het in hoofdstuk II omschreven advies is hier op basis van de in de voorgaande hoofdstukken omschreven ontwikkelingen en bevindingen een aantal conclusies met concrete handvatten voor het vervolg van lokale allianties opgenomen. Wat is nodig?

Kortelijnen tussen zowel publieke als private partijen worden door deelnemers van lokale allianties zeer gewaardeerd en als effectief voor de aanpak van financieel misbruik van ouderen ervaren.

De olievlek van lokale allianties breidt zich steeds verder uit, aandacht voor ondersteuning en regie is gewenst bij het starten en borgen van lokale allianties. Daarvoor is een duidelijke focus nodig.

- Een reële scope van de lokale allianties is gelegen in financieel misbruik van ouderen. Dat is de kern, daarom heen een schil van thema's waarin gevarieerd kan worden. Verrijk in plaats van verbreed de lokale alliantie met gerelateerde thema's.
- Het creëren van 'korte lijntjes' is de kracht van een lokale alliantie. De kerntaak van lokale allianties is het realiseren van bewustwording en kennisuitwisseling bij netwerkpartners in de lokale alliantie en initiatieven daarbuiten.
- Schrijf geen blauwdruk voor, bied ruimte aan verschillende vormen, de ene keer is een lokale alliantie een informeel netwerk, een andere keer is een meer formele variant gewenst. Geef lokaal de ruimte en ga niet iets opleggen. Het is voor een gedeelte vrijwilligerswerk, gedwongen winkelnering werkt averechts.
- Houd de regie van een lokale alliantie bij de gehele kopgroep, zodat eigenaarschap wordt gedeeld.
- Breng in kaart en houd bij waar in Nederland lokale allianties zijn, waar ze in oprichting zijn en stimuleer de oprichting in gebieden waar nog geen alliantie is (tenzij hiervoor een goede reden is: er is bijvoorbeeld een voldoende alternatief dat dezelfde functie vervult).
- Creëer een wisselwerking met de Brede Alliantie: een outreachende Brede Alliantie die inspireert en lokale allianties die voeden. Hanteer hiervoor een scherpe uitwisselingsagenda die ruimte geeft voor het proeven van elkaars nieren.

- Faciliteer als Brede Alliantie een ondersteuningsstructuur: organiseer regio en landelijke bijeenkomsten waar (potentiële) deelnemers geïnspireerd worden en elkaar ontmoeten: 1 keer per 2 jaar landelijk en per regio 1 keer per jaar.
- Faciliteer als Brede Alliantie een digitale ondersteuningsstructuur: bouw een website met platformfunctie waar (startende) lokale allianties naar toe kunnen gaan voor informatie en digitale ontmoeting. Creëer een plek waar lokale signalen kunnen landen, voorbeelden te vinden zijn, benchlearning, meetmodellen, thema's en andere relevant ontwikkelde producten.
- Jaag een landelijke dekking van lokale allianties aan en blijf in 2018 en 2019 tussenrapportages maken zodat de voortgang gemonitord kan worden en het platform gevuld blijft: vinger aan de pols.
- Faciliteer dit alles door in 2018 een aanjaagbureau neer te zetten.

VI. Bijlagen

Deze bijlagen zijn terug te vinden op www.financieelveiligouderworden.com

- Stappenplan voor het starten van een lokale alliantie
- Uitnodigingsbrief startbijeenkomst
- Presentatie/draaiboek startbijeenkomst
- Voorbeeld van een logo en website format voor een lokale alliantie
- Visitekaartje lokale alliantie
- Format inventarisatie kennis en kunde alliantiepartners
- Voorbeeld subsidieaanvraag

VII. Eindnoten

- 1 Een lokale alliantie in werking is een reeds draaiend netwerk, er is een kopgroep geformeerd, zie hierover meer in Hoofdstuk 4).
- 2 Onderdeel van de aanpak Geweld in afhankelijkheidsrelaties. Gemeenten voeren daarover de beleidsregie. Als definitie van ouderen mishandeling hanteren we: Al het handelen en het relatie met de oudere (iemand van 65 jaar of ouder) staan, waardoor de oudere persoon lichamelijke en/of psychische en/of materiële schade lijdt en waarbij van de kant van de oudere sprake is van een vorm van gedeeltelijke of volledige afhankelijkheid. Financieel misbruik van ouderen is een vorm van ouderen mishandeling en tevens een financieel delict.
- 3 Zie: Pilots voorkomen financiële uitbuiting. Bevindingen en leerervaringen, pagina. 14.
- 4 ABN AMRO, de ANBO, dhr. O. Balkenende (lokale allianties), de Branchevereniging voor Professionele Bewindsvoerders en Inkomens beheerders (BPBI), Humanitas, de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB), het Landelijk Platform Bestrijding Ouderen mishandeling (LPBO), Mentorschap Nederland (MN), Movisie, het Nationaal Ouderenfonds, de Nationale Politie, de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB), het Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten (NOOM), het Openbaar Ministerie (OM), KBO-PCOB, de Rabobank, de Stichting Landelijk Ondersteunings- en Informatiecentrum Seniorenraden (LOIS), Veilig Thuis, de VNG en VWS.
- 5 Mevrouw Stuiveling overleed op 20 april 2017 onverwacht. Het rapport met haar bevindingen was op dat moment nog niet afgerond. Mevrouw Stuiveling formuleerde zeven concrete acties.

